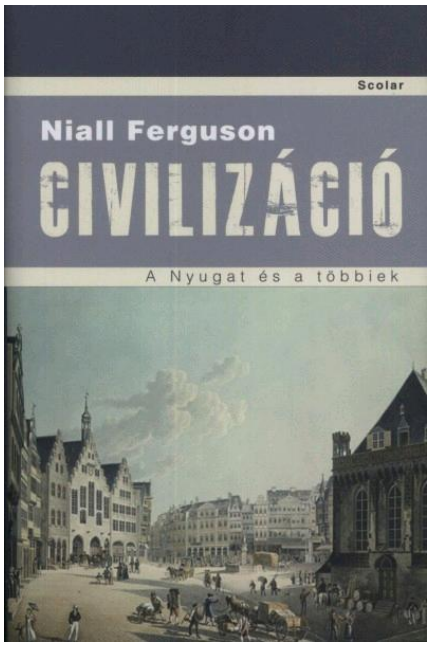
Gervai András
A Nyugat alkonya?

Niall Ferguson: *Civilizáció. A Nyugat és a többiek*

A civilizációk, birodalmak felemelkedésének, majd lehanyatlásának problematikája érthetően jó ideje izgatja a filozófusokat, történészeket. Oswald Spengler *A Nyugat alkonya* című művében (1918–1922) a történelem menetét az évszakokhoz hasonlította, a XIX. századot a „Nyugat telének" nevezte. Sok társadalomtudós teóriájában közös, hogy a történelmet, a felemelkedések és bukások folyamatát ciklikusnak, ritmikusnak és lassúnak tételezi fel. A rendkívül termékeny és sikeres brit történész Niall Ferguson – akit 2004-ben a *Time* magazin a világ 100 legbefolyásosabb embere közé sorolt (vagyis afféle megmondó-embernek számít) – azonban tagadja ezeket a modelleket. Szerinte a történelem lehet aritmikus, akár időnként szinte statikus, s ugyanakkor hajlamos a hirtelen felgyorsulásra. Feltevése szerint a pusztulás nem feltétlenül évszázadok alatt megy végbe, hanem hirtelen is rátörhet a civilizációra. Úgy véli, hogy egy kritikus pillanatban egy enyhe zavar is elindíthatja „az átalakulási folyamatot", és a civilizáció – ez az erősen összetett rendszer – az egyensúlytól a válság felé mozdul el: egyetlen homokszem egy stabil homokvárat képes bedönteni. (A Római Birodalom, a nyugati civilizáció első „változata" öt évtized alatt eltűnt a történelem süllyesztőjében.) A könyv vezérmotívumául az ilyen aránylag gyors összeomlások szolgálnak.

A konzervatív gondolkodású, a nyugati értékrendet abszolutizáló Ferguson – hol kérdésként, hol állításként megfogalmazott – alaptétele, hogy a Nyugat elérkezett ötszáz éves uralma végéhez. Az alábbi okokkal magyarázza, hogy nagyjából 1500-tól kezdődően néhány nyugat-európai állam magához tudta ragadni a világ nagy része feletti uralmat: 1. a verseny (Európán belül, s az egymással versengő szervezeti egységek között is);2. a tudományos forradalom;3. a magántulajdon sérthetetlensége (s a tulajdonosok képviseletén alapuló optimális társadalmi és politikai rendszer kialakulása);4. a fogyasztás (ipari forradalom, termelékenységet elősegítő technológiák, vásárlói kereslet);5. a munkaetika (extenzívebb és intenzívebb munkavégzés, magasabb megtakarítási arány, folyamatos tőkefelhalmozás); 6. a modern orvostudomány.

Ferguson óriási tudásanyagra s részben gazdasági elemzésekre épülő, öt évszázadot végigkalandozó művében a fenti hat „gyilkos alkalmazás" történetét, fejlődését kíséri végig, a Nyugat és a világ többi részének helyzetét, problémáit hasonlítja össze.

A szerző nagyjából az ötvenes évekre teszi, amikortól egyre több kelet-ázsiai ország

(elsőként Japán) lemásolta a nyugati ipari modellt. (Kérdés persze, hogy ez a modernizáció mélyen érintette-e az adott kultúrákat.) Akárhogy is: mára elérkezett Ázsia évszázada, gazdasági és geopolitikai értelemben is a Kelet az igazi kihívó. Kína – ahol a történelem legnagyobb méretű és leggyorsabb ipari forradalma zajlik – egy évtizeden belül a nemzeti össztermék tekintetében megelőzi az USA-t. (Az elmúlt évtizedben a korábbinál hatszor többet költött innovációra, megduplázta tudósai számát. Rendkívül intenzíven terjeszkedik külföldön: kínai befektetők például egyetlen hónap alatt – 2010 januárjában – 2,4 milliárd dollárt invesztáltak 75 ország és régió 420 vállalkozásába.)

S ha már az anyagiaknál tartunk, izgalmas Fergusonnak az a feltevése is, hogy a civilizációk összeomlásában a háborúk mellett az államháztartási válságok is közrejátszottak. Elég a XVI. századi Spanyolországra, a XVIII. századi Franciaországra, a XIX. századi oszmán-török helyzetre vagy a brit birodalom 1920-as évektől kezdődő eladósodásra gondolnunk.

Ferguson szerint a nyugati civilizáció – amelynek egyik legjelentősebb erőforrása a kereszténység volt – mára elvesztette önmagába vetett hitét. „Egy kiüresedett fogyasztói társadalom és egy relativista kultúra maradt számunkra” (346.). Vajon közeli hanyatlás és bukás vár ránk?

Niall Ferguson: Civilizáció. A Nyugat és a többiek. *Fordította Gebula Judit. Scolar Kiadó, Budapest, 2011. 452 oldal, 4500 Ft.*
ISBN: 9789632442884

(Első közlés: *Élet és Irodalom,* LVI. évfolyam, 25. szám, 2012. június 22.)